

УДК 373.2.011.3-51:378.046-021.68(477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-31>

Ганна ШВЕД,

orcid.org/0000-0002-7931-885X

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою,
викладач кафедри теорії й методики дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій
Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради
(Херсон, Україна) *sone4ko86@ukr.net*

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УРСР У 80–90-ТІ РР. ХХ СТ.

Статтю присвячено дослідженню історико-педагогічних аспектів післядипломної освіти педагогічних працівників дошкільних закладів УРСР у 80–90-ті рр. ХХ ст. Виявлено чинники, які сприяли змінам системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних закладів. Охарактеризовано основні події зазначеного періоду, впродовж якого тривали активний розвиток підвищення кваліфікації та оновлення змісту післядипломної освіти.

Розкрито основні події, що вплинули на зміни у післядипломній освіті педагогів дошкільної галузі досліджуваного періоду. Встановлено, що в зазначений хронологічний проміжок обласні інститути вдосконалення кваліфікації вчителів, які вважалися центром підвищення кваліфікації педагогів дошкільної галузі, швидко реагували на тогочасні зміни, висвітлюючи актуальні питання дошкільної освіти під час підвищення професійного розвитку.

Висвітлено вплив реформи загальноосвітньої та професійної школи 1984 р. на зміни в організації роботи дошкільних закладів; мова йде про розробку нового програмно-методичного забезпечення, яке передбачало висвітлення особливостей психологічної готовності дітей до навчання у школі, аналіз програм першого класу, формування математичних уявлень та основ грамоти під час підготовки дітей до школи. Наслідком таких змін стало оновлення тематики в навчальних планах курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних закладів.

Окреслено вплив розроблених варіативних програм дошкільного виховання та ефект від реалізації завдань патріотичного спрямування, що відбулися у зв'язку зі здобуттям незалежності та зумовили початок нового періоду розвитку післядипломної освіти.

Перспективи подальших наукових пошуків полягають у дослідженні питання практичного використання матеріалів статті у сучасній післядипломній освіті щодо організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, дошкільні заклади.

Hanna SHVED,

orcid.org/0000-0002-7931-885X

Doctoral Student Outside the Graduate School,
Lecturer at the Department of Theory and Methodology of Preschool,
Primary Education and Language Communications
Municipal Higher Educational Institution “Kherson Academy of Continuing Education”
of Kherson Regional Council
(Kherson, Ukraine) *sone4ko86@ukr.net*

POSTGRADUATE EDUCATION OF PEDAGOGICAL STAFF OF PRESCHOOL INSTITUTIONS OF THE USSR IN THE 80–90'S OF THE TWENTIETH CENTURY

The article is devoted to the study of historical and pedagogical aspects of postgraduate education of pedagogical staff of preschool institutions of the USSR in the 80–90's of the twentieth century. Factors that contributed to changes in the system of professional development of pedagogical staff of preschool institutions have been identified. The main events of this period have been characterized, in particular, the active development of advanced training and updating the content of postgraduate education.

The main events that influenced the changes in postgraduate education of preschool teachers of the studied period have been described. It is established that in the studied chronological period Regional Extension Course Institutes for Teachers, which were regarded as the center of professional development of preschool teachers, reacted quickly to the changes of that time, highlighting acute issues of preschool education during professional development.

The influence of the reform of secondary and vocational schools in 1984 on changes in the organization of preschool institutions has been highlighted, in particular, the development of new software and methodological support, which included children's psychological readiness to school, analysis of the first grade programs, the formation of mathematical concepts and basics of literacy in preparing children for school. The result of such changes was the updating of themes in the curricula of advanced training courses for preschool teachers.

The influence of developed varied programs of preschool education and realization of patriotic tasks, which took place in connection with gaining independence and gave rise to the beginning of a new period of development of postgraduate education, have been outlined.

Prospects for further research are to study the practical use of research materials in modern postgraduate education for the organization of professional development of preschool teachers.

Key words: *postgraduate education, professional development, teachers, preschool institutions.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України відбуваються реформаційні процеси на різних рівнях освіти, які, безумовно, впливають на трансформацію організації та змісту післядипломної освіти. Насамперед зміни спрямовані на вдосконалення механізмів організації професійного розвитку, що передбачає реалізацію академічної свободи педагога, вибір форм, видів і напрямів відповідно до його професійних запитів.

Крізь призму історико-педагогічних досліджень галузі післядипломної освіти можемо констатувати наявність змін у сфері підвищення професійного рівня педагогічних працівників дошкільної галузі з часів становлення й до сучасного стану. Тому важливо дослідити якісні зміни вітчизняного досвіду підвищення кваліфікації в період реформаційних процесів та визначити позитивні надбання для запровадження в реаліях сучасного освітнього простору.

Аналіз досліджень. Особливості історичного розвитку післядипломної педагогічної освіти у різні періоди було висвітлено в наукових дослідженнях Л. Березівської, І. Жорової, С. Крисюка, А. Кузьмінського, А. Опольської, В. Примакової, Г. Чух. Досліджуючи хронологічний проміжок 80–90-х рр. ХХ ст., у своїх працях усі науковці визначали його як період освітніх реформацій та переорієнтації у галузі післядипломної освіти.

Кожен із дослідників виокремлює різні аспекти розвитку системи вдосконалення кваліфікації педагогів певних галузей, проте особливості післядипломної освіти педагогічних працівників дошкільних закладів вивчено не досить.

Метою статті є визначення особливостей післядипломної освіти педагогічних працівників дошкільних закладів УРСР у 80–90-ті рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. На початку 80-х рр. ХХ ст. відбулися істотні зміни в усіх сферах суспільного життя, що пов'язано з процесом перебудови у країні та курсом на прискорення соціально-економічного розвитку. В нашому полі зору – освітні зміни, зокрема зміни у дошкільній галузі, а також у сфері підвищення кваліфікації.

У більшості історико-педагогічних досліджень такі трансформації пов'язують з виконанням завдань, що були поставлені перед загальноосвітньою та професійною школою (1984 р.), які

визначали науково обґрунтовану програму вдосконалення освітньої галузі країни (Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів Української РСР, 1984). Серед основних завдань цієї реформи слід відзначити поступовий перехід із 1986 р. на навчання дітей з 6-річного віку, взаємозв'язок дошкільного закладу і школи, що призвело до змін у змісті та організації роботи в дошкільних закладах.

Цікавим для нашого дослідження є документ «Про переведення в порядку досліду учнів початкових класів ряду загальноосвітніх шкіл на п'ятиденний навчальний тиждень і введення навчання дітей з 6-річного віку», який передбачав введення навчання дітей з 6 років у підготовчих класах загальноосвітніх шкіл і в старших (підготовчих) групах дошкільних закладів із 1981/82 навчального року, що вказує на організацію пілотних дошкільних закладів (Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів Української РСР, 1981). З огляду на це основну увагу в ті часи було приділено організації умов для навчання шестирічок.

Згодом на основі Типової програми Міністерством освіти СРСР та Науково-дослідним інститутом дошкільного виховання було розроблено програму для навчання дітей у підготовчих групах дошкільних закладів, зміст якої було спрямовано не тільки на всебічний розвиток дитини, але й на підготовку її до школи, що було першочерговим на цьому етапі розвитку освіти (Артемова, Кунько, 1982: 4).

Зміни, які відбулися в дошкільній освітній галузі, знаходили своє відображення у навчальних планах і програмах обласних інститутів удосконалення вчителів. Як свідчить аналіз діяльності Херсонського обласного інституту вдосконалення вчителів, для уникнення надмірної інтенсифікації в галузі дошкільної освіти до змісту навчальних планів було введено такі теми: «Поняття психологічної готовності дитини до навчання у школі та шляхи формування в дошкільному закладі», «Психолого-педагогічні основи початкового навчання та аналіз програм першого класу», «Завдання та засоби розумового виховання», «Формування початкових математичних уявлень у дітей дошкільного віку», «Навчання грамоти дітей у дошкільному закладі» тощо (ДАХО. Ф. Р-2419. Оп. 2. Спр. 919: 1–7).

Згодом, базуючись на дослідженнях 70–80-х рр. ХХ ст., у 1984 р. було розроблено «Типову програму виховання і навчання в дитячому садку», на основі якої було видано програми для роботи в дошкільних закладах у радянських республіках. Дослідження, проведені в галузі фізіології, психології та педагогіки, дали змогу стверджувати, що потенційні можливості дітей дошкільного віку значно вищі, ніж вважалося досі. Програма була спрямована на всебічний розвиток дитини та спеціальну підготовку до подальшого навчання у школі (Шабаева та ін., 1989: 335). Безумовно, зазначені напрями були пріоритетними на курсах підвищення кваліфікації й передбачали підготовку працівників дошкільних закладів не тільки до правильної організації пропедевтики грамоти, формування елементарних математичних уявлень, підготовки руки до письма, але й до формування в дітей дошкільного віку моральних якостей, культури поведінки.

Проголошений курс на прискорення соціально-економічного розвитку країни у 1985 р. збігається з запровадженням атестації вихователів дошкільних закладів, затвердженням Положення про методичну роботу з педагогічними кадрами установ народної освіти Української РСР, що свідчить про позитивні зрушення в організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Визначною подією 1989 р. стала розробка Концепції дошкільного виховання, яка визначала позицію дитини у суспільстві, значення дошкільного дитинства, запроваджувала гуманізацію в роботі з дітьми, особливості перебудови змісту освітньої роботи з ними, враховувала вікові особливості у навчанні та вихованні дошкільників. Ця Концепція висвітлювала негативні сторони тогочасної галузі дошкільної освіти, оскільки основну увагу було спрямовано на ідеологізацію змісту освіти, пріоритетність навчання над вихованням, зокрема, на підготовку дітей до навчання у школі та озброєння дітей конкретним обсягом знань, не враховуючи при цьому специфіку розвитку дошкільного дитинства та індивідуальні особливості кожної дитини (Концепція дошкільного виховання, 1989).

З огляду на схвалення вищезазначених поглядів на суспільне дошкільне виховання знаходимо

істотні зміни в освітній діяльності обласних інститутів удосконалення вчителів. Наприклад, у навчальних планах підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних закладів Херсонського обласного інституту вдосконалення вчителів знаходимо тематичні навчальні плани, професійний блок яких висвітлює нові підходи до виховання та навчання дітей за принципами гармонійного розвитку й особливості інтенсифікації навчально-виховного процесу в світлі Концепції неперервної освіти. Блок політичного складника був спрямований на висвітлення особливостей політичної системи, основних тенденцій світового розвитку та політичної діяльності КПРС (ДАХО. Ф. Р-2419. Оп. 3. Спр. 337: 71–78).

Ухвалений у 1991 р. Закон Української РСР «Про освіту» задекларував право на підвищення професійного розвитку педагогічних працівників тільки у навчальних закладах підвищення кваліфікації, які мали дозвіл органів управління освіти на цей вид діяльності. Зміни, які відбулися в організації післядипломної освіти педагогів дошкільної галузі зазначеного періоду, пов'язуємо також із прийнятою колегією Міністерства народної освіти УРСР Програмою розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період, якою було передбачено розробку Концепції неперервного підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів.

Висновки. Отже, в період 80–90-х рр. ХХ ст. післядипломна освіта була спрямована на підвищення професійного розвитку педагогічних працівників дошкільних закладів УРСР у зв'язку зі змінами, які відбувалися внаслідок освітніх галузевих трансформацій та політичних змін на рівні країни.

Зміст післядипломної освіти початку 1990-х рр. орієнтував педагогів на використання диференційованого та індивідуального підходів до навчання і виховання дітей, які були пов'язані з розробкою варіативних програм дошкільного виховання та реалізацією завдань патріотичного спрямування, що зумовили початок нового періоду розвитку післядипломної освіти.

Перспективи подальшого вивчення зазначеної проблеми вбачаємо у більш детальному дослідженні післядипломної освіти педагогічних працівників дошкільних закладів цього періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л., Кунько Т. Підготовчі групи: нова програма. *Дошкільне виховання*. 1982. № 8. С. 4–7.
2. История дошкольной педагогики : учебное пособие / М. Шабаева и др. ; под ред. Л. Литвина. 2-е изд., дораб. Москва : Просвещение, 1989. 352 с.
3. Навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів на 1990 р. // Державний архів Херсонської області. Ф. Р-2419. Оп. 3. Спр. 337. 128 арк.

4. Про подальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи : Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів Української РСР від 10 липня 1984 р. № 281. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP840281.html (дата звернення: 26.11.2021 р.).

5. Про переведення в порядку досліду учнів початкових класів ряду загальноосвітніх шкіл на п'ятиденний навчальний тиждень і введення навчання дітей з 6-річного віку : постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів Української РСР від 10 березня 1981 р. № 119. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP810119.html (дата звернення: 28.11.2021 р.).

6. Учебно-тематические планы курсовой переподготовки учителей области на 1983 г. // *Державний архів Херсонської області*. Ф. Р-2419. Оп. 2. Спр. 919. 179 арк.

7. Концепция дошкольного воспитания. *Дошкольное воспитание*. 1989. № 5. С. 10–23.

REFERENCES

1. Artemova, L., Kunko, T. (1982) Pidhotovchi hrupy: nova prohrama [Preparatory groups: a new program]. *Doshkilne vykhovannia*. № 8. P. 4–7. [in Ukrainian]

2. Istoriia doshkolnoi pedagogiki : uchebnoe posobie dlia studentov / M. Shabaeva et al. (1989) [History of Preschool Pedagogy: a textbook for students]. Moskva: Prosveshchenie. [in Russian]

3. Navchalno-tematychni plany kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv pochatkovykh klasiv ta vykhovateliv doshkilnykh zakladiv na 1990 r. [Thematic learning curricula of professional development courses for primary school teachers and preschool teachers in 1990]. Fund P-2419. Inventory 3. File 337. State Archive of Kherson region, Kherson. [in Ukrainian]

4. On further improvement of general secondary education of youth and improvement of working conditions of secondary school : Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the Council of Ministers of the Ukrainian SSR dated July 10, 1984. No 281. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP810119.html. [in Ukrainian]

5. On the transfer of a number of secondary school students to a five-day school week in the order of experimentation and the introduction of education for children from 6 years : Resolution of the Central Committee of the Communist Party and the Council of Ministers of the Ukrainian SSR dated March 10, 1981. No. 119. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP810119.html. [in Ukrainian]

6. Uchebno-tematycheskye plany kursovoi perepodhotovky uchytelei oblasti na 1983 h. [Thematic learning curricula of teacher-retraining course of the region in 1983]. Fund P-2419. Inventory 2. File 919. State Archive of Kherson region, Kherson. [in Russian]

7. Kontseptsyia doshkolnoho vospytanyia (1989) [Preschool Education Concept]. *Doshkolnoe vospytanye*. No. 5, pp. 10–23. [in Russian]